

حمل و نقل در صنعت توریسم چه نقشی دارد؟

امروزه توسعه جهانگردی به عنوان پر درآمدترین صنعت روز دنیا، یکی از اهداف اصلی برنامه‌ریزان، دست‌اندرکاران و مسئولان دولت‌های حاکم در اکثر کشورهای جهان است. افزایش جمعیت، پیشرفت علوم و فنون، افزایش زمان آزاد و فراغت و بسیاری عوامل دیگر، باعث جلب توجه عموم مردم به مقوله جهانگردی شده است. لذا متخصصین این صنعت با توجه به شناخت و آگاهی ویژه خود، اذعان دارند که توسعه جهانگردی بدون پیشرفت و توسعه زیرساخت‌ها و ارکان آن به هیچ عنوان میسر نمی‌گردد.

مروری بر تاریخ و پیشینه این صنعت پر رونق، بیانگر این مطلب است که ظهور و فعال شدن جهانگردی مرهون توسعه حمل و نقل در دنیای امروزی بوده است چرا که تا قبل از پیشرفت صنعت حمل و نقل و ایجاد تسهیلات جهت مسافرت، سفرها در حیطه طبقه محدودی از اشراف بوده است که بیشتر انگیزه‌هایی غیر از تفریح، ماجراجویی، دیدار از جاذبه‌ها و... داشته‌اند.

در این مطلب سعی شده است ضمن ارائه تعاریف واژه‌های اصلی جهانگردی و حمل و نقل، با بیان سیر تاریخی پیشرفت حمل و نقل و جهانگردی، ارتباط حمل و نقل با جهانگردی و نقش‌های اساسی آن را در این صنعت روز دنیا به تحریر درآورده و توجه پژوهشگران و دست‌اندرکاران جهانگردی را بیش از پیش به اهمیت ویژه حمل و نقل در جهانگردی جلب نماییم.

● مقدمه

امروزه صنعت جهانگردی به عنوان یکی از مهم‌ترین صنایع جهان که نقش عمده‌ای در بهبود وضعیت اقتصادی کشورها و توسعه اقتصادی آن‌ها دارد، از سوی کارشناسان، دانشمندان، مدیران و برنامه‌ریزان اقتصادی کشورهای مختلف مورد توجه قرار گرفته است، «تأثیر اقتصادی این صنعت به حدی قابل ملاحظه است که حدوداً مخارج ۷٪ از سرمایه جهان را دربر می‌گیرد». (به واسطه این توجه ویژه و به منظور بهره‌برداری مؤثرتر از این صنعت در راستای توسعه اقتصادی، ارکان اصلی صنعت جهانگردی کانون توجه برنامه‌ریزان بوده است، مواردی نظیر منابع جهانگردی، تأسیسات و تجهیزات جهانگردی واز همه مهم‌تر حمل و نقل و اجزای آن).

«توسعه فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی در بسیاری از ابعاد با فعالیت‌های مرتبط با امر جهانگردی گره خورده است. کسب درآمدهای ارزی از منابع غیر نفتی در ایران، تأکید بر توسعه روابط فرهنگی با سایر ملل و تمدن‌ها و سایر مقولاتی از این دست، متولیان امر را به بازنگری در اهداف و برنامه‌ها واداشته است.

لذا توجه به نقش زیرساخت‌ها و ارکان اصلی جهانگردی که در واقع بدون آن‌ها و یا در صورت ضعف در هریک از آن‌ها، توسعه در صنعت جهانگردی امکانپذیر نمی‌باشد، به عنوان یکی از چالش‌های اصلی دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان و از همه مهم تر مسئولان کشور قرار گرفته است.

در واقع عامل اصلی پیشرفت و فراگیر شدن جهانگردی، صنعت حمل و نقل بوده است لذا توجه به نقش حمل و نقل در صنعت جهانگردی مهم ترین گام در جهت برنامه ریزی به منظور توسعه جهانگردی در کشورها می باشد. این مقاله سعی دارد ضمن معرفی و شناخت حمل و نقل و اجزاء آن، به بیان نقش این صنعت در صنعت جهانگردی بپردازد.

● تعریف جهانگردی

در فرهنگ معین جهانگردی «دراقطار عالم سفر کردن و شناخت» معنی شده است.

در (longman dic) توریسم تحت عنوان «مسافرت برای تفریح و سرگرمی» به کار گرفته شده است.

در (webestes dic) توریسم چنین تعریف شده است:

« سفری که در آن مسافر به مقصدی رفته و سپس به محل سکونت خود باز گردد.»

سازمان جهانی جهانگردی (unwto) در سال ۱۹۹۳ جهانگردی را به صورت زیر تعریف می کند:

« جهانگردی به تمامی فعالیت هایی که یک فرد یا افراد در طول مسافرت در مکانی خارج از محیط معمول کار و زندگی خود انجام می دهند، اطلاق می شود. این مسافرت بیش از یک سال طول نمی کشد و هدف فرد یا افراد تفریح و سیاحت، تجارت و یا اهداف دیگر است.»

این سازمان، جهانگرد را به دو دسته تفکیک می کند:

۱- دیدار کننده یک روزه

۲- جهانگرد(گردشگر)

▪ دیدار کننده یک روزه: فردی که تنها یک روز را در کشور و یا محل بازدید صرف کند و شب به کشور و یا محل معمول کار و زندگی خود بازگردد.

■ گردشگر: فردی که حداقل یک شب را در کشور و یا محل بازدید صرف کند.

حداکثر مدتی که یک گردشگر می‌تواند در یک کشور یا مکان دیگر صرف کند، یک سال (۱۲ ماه) می‌باشد و چنانچه مدت اقامت او بیشتر از یک سال طول بکشد، این شخص دیگر گردشگر محسوب نمی‌شود. همچنین هدف یک گردشگر نبایستی کسب درآمد و یا پیدا کردن یک شغل در کشور یا مکان بازدید باشد.

سازمان جهانی جهانگردی سه نوع گشت را از یکدیگر متمایز می‌کند:

گشت های برون مرزی، که شامل مسافرت افراد مقیم در کشوری به کشورهای دیگر می‌گردد.

گشت های درون مرزی ، که شامل مسافرت افراد غیر مقیم کشوری در داخل آن کشور می‌باشد.

گشت های محلی، که شامل مسافرت افراد مقیم کشور در داخل آن کشور می‌شود .

گردشگری بین المللی متشکل از گشت های درون مرزی و برون مرزی است.

در کنفرانس بین المللی که درباره مسافرت و آمارهای جهانگردی، در سال ۱۹۹۱ توسط سازمان جهانی جهانگردی و دولت کانادا در اتاوا برگزار شد، در زمینه تعریف واژگان، اصطلاحات و طبقه بندی آن ها تصمیماتی گرفته شد که در ذیل آمده است:

« جهانگردی، کارهایی است که فرد در مسافرت و در مکانی خارج از محیط عادی خود انجام می‌دهد، این مسافرت بیش از یکسال طول نمی‌کشد و هدف آن تفریح،تجارت یا فعالیتهای دیگر است.»

« جهانگرد یا گردشگر tourist (دیدارکننده یک شبه) کسی است که دست کم، یک شب در اقامتگاه عمومی یا خصوصی در محل بازدید به سر برد.»

« گردشگر یک روزه same day visitor کسی است که یک روز به مکان دیگری می‌رود ولی شب را در آنجا نمی‌گذراند.»

● ارکان صنعت جهانگردی

صنعت جهانگردی تلفیقی از فعالیت‌ها، خدمات و صنایع مختلف می‌باشد، لذا شامل ارکان اساسی خاصی است که می‌توان آن ها را به دو دسته کلی زیر تقسیم‌بندی نمود:

1- منابع جهانگردی

2- زیرساخت ها

منابع جهانگردی شامل منابع طبیعی، منابع فرهنگی و منابع انسان ساخت می‌باشند که خود به نحوی اشکال مختلف جهانگردی را ایجاد می‌نمایند.

« زیرساخت ها در برگیرنده تمامی ساخت و سازهای زیربنایی و روبنایی یک کشور محسوب می‌شوند و به طور عمده شامل سیستم‌های ارتباطی، سیستم‌های بهداشتی، حمل و نقل و اجزای آن، هتل‌ها، رستورانها، مراکز خرید، مراکز تفریح و..... می‌باشند.»

البته اهمیت ویژه بخش حمل و نقل به حدی است که به اعتقاد بعضی کارشناسان خود می‌تواند به صورت مجزا به عنوان یکی از ارکان اصلی جهانگردی مطرح شود.

● تعریف حمل و نقل

یکی از مهم ترین زیر ساخت ها و یا ارکان جهانگردی حمل و نقل می باشد.

« در معنی لغوی «حمل» به معنای برداشتن بار و «نقل» به معنای جابه‌جا کردن است؛ در نتیجه در حالت کلی و با این تفسیر حمل و نقل شامل جابه‌جا شدن انسان نمی‌شود ولی آنچه که در زبان فارسی مصطلح شده است، حمل و نقل در برگیرنده انسان و هر نوع کالا اعم از جامد، مایع، گاز و حتی امواج می‌شود.»

در بعضی کتب، کلمه حمل و نقل را که خود ترجمه transportation است، تحت عنوان «جابه‌جاگری» به کار می‌برند.

مفهوم حمل و نقل به لحاظ اقتصادی عبارت است از:

« تغییر مکانی اشخاص (حمل و نقل مسافر) و حمل و نقل کالا، بین دو نقطه جغرافیایی.»

به طور کلی وجوه مشترک کلیه شیوه‌های حمل و نقل را عناصر اصلی حمل و نقل گویند و شامل موارد ذیل می‌باشد:

۲- وسیله نقلیه

۳- نیروی محرکه

۴- تأسیسات و مستحذات

● حمل و نقل و جهانگردی در مسیر تاریخ

اولین جهانگردان بمانند همه انسان های گذشته به صورت پیاده مسافرت می کردند، در طول زمان با توسعه حمل و نقل این امکان فراهم آمد تا مردم راحت تر و سریع تر مسافتها را طی نمایند، لذا جهانگردی فراگیر شد.

ارتباط بین حمل و نقل و جهانگردی را می توان به ۵ دوره تقسیم کرد:

۱- دوره سفر با دلیجان:

اولین نوع وسیله حمل و نقل که با استفاده از چرخ در خدمت جهانگردی قرار گرفت دلیجان (stagecoach) بود که در قرن ۱۵ میلادی در مجارستان اختراع شد و در آن زمان در خطوط مشخص شده مسافران را جابه جا می کرد، در قرن ۱۹ سفر کردن به وسیله دلیجان در بریتانیا و سایر کشورها معروفیت زیادی یافت.

۲- دوره سفرهای آبی:

سفرهای آبی نوع دیگر حمل و نقل بود که در خدمت جهانگردی قرار گرفت، در این زمان قایقها، ضمن حمل بار به جابه جایی مسافران نیز اقدام نمودند، از جمله این سفرهای دریایی، سفرهای دریایی بین شهرهای منچستر و لندن در انگلستان بود که در قرن ۱۸ انجام می شد .

کشتی های بخار از سال ۱۸۱۵ در رودخانه های بزرگ انگلیس، از جمله Thame در لندن، رفت و آمد می کردند و استفاده از این نوع کشتی ها جهت گردش و تفریح بسیار معروف شده بود.

۳- دوره سفر از طریق راه آهن:

در سال ۱۸۲۵ برای اولین بار راه آهن در انگلستان ساخته شد و از سال ۱۸۳۰ جابه جایی مسافران از طریق راه آهن آغاز گردید. از جمله خطوط راه آهن آن زمان خط لیورپول - منچستر بود، کرایه این قطارها بسیار پایین بود «در حدود ۱ پنی» که بسیار ارزان تر از کرایه دلیجانها بود و به همین دلیل معروفیت زیادی پیدا کرد، سرعت این قطارها به ۱۸ مایل می رسید به همین دلیل بعضی ها این پدیده را یک پدیده شیطانی می پنداشتند .

۴- دوره سفر با اتومبیل واتوبوس:

اتومبیل برای اولین بار در آمریکا به منظور سفر کردن رایج شد، در سال ۱۹۰۸ یک نوع اتومبیل مدل «تی» توسط شرکت فورد به بازار عرضه شد. با ورود اتومبیل به عرصه حمل و نقل در واقع یک انقلاب بزرگ در مسافرت به وجود آمد و همین امر باعث تقاضای بالا برای احداث جاده شد، به طوری که در سال ۱۹۲۰ جاده‌های زیادی احداث شد و رفته‌رفته اتومبیل به عنوان یکی از مهم‌ترین وسایل نقلیه برای مسافرت مطرح شد. اتوبوس نیز بلافاصله بعد از پیدایش اتومبیل ساخته شد و به منظور مسافرت دسته جمعی مورد استفاده قرار گرفت.

۵- دوره مسافرت با هواپیما:

برای اولین بار در سال ۱۹۰۳ در ایالت کارولینای شمالی آمریکا اولین هواپیما به پرواز درآمد. در حدود ۱۹۲۰ بود که در آلمان پروازهای زمان بندی شده جهت حمل مسافر ایجاد شد و در مسیر برلین - لایپزیک - ویمار سرویس‌دهی می‌کرد. همین شرکت بعدها به لوفت هانزا مشهور شد که امروزه از مهم‌ترین خطوط هوایی بین‌المللی است.

● حمل و نقل در مسیر تاریخ (ایران):

■ اولین کالسکه :

در سال ۱۲۶۷ هجری قمری به همت «معیرالممالک» در تهران ساخته شد و بعد از مدت کوتاهی استفاده از کالسکه رواج پیدا نمود. از کالسکه هم در داخل شهر و هم برای خارج شهر استفاده می‌شد، کالسکه‌ها را معمولاً چهار اسب می‌کشیدند و به واسطه همین تعداد زیاد اسب، وسیله تندرو خوبی برای مسافرت به حساب می‌آمد. (کالسکه یک کلمه روسی بوده و فارسی آن «گردونه» است).

■ اولین اتومبیل:

نخستین بار «مظفرالدین شاه» اتومبیل را به ایران آورد. او در نخستین سفر خود به اروپا در سال ۱۳۱۷ هجری قمری در شهر بروکسل پایتخت بلژیک یک دستگاه اتومبیل کالسکه‌ای خریداری نمود و از راه دریا وارد بندر انزلی شده و سپس طبق یک برنامه مفصل روانه تهران شد.

از آغاز قرن چهاردهم آرام آرام راه‌های کاروان رو به جاده‌های شوسه تبدیل شد و در پی آن موج ورود اتومبیل به ایران شدت گرفت.

در سال ۱۳۰۵ اولین اتوبوس‌های مدل زایس از روسیه به ایران وارد شد.

▪ اولین خط راه آهن در ایران:

در سال ۱۲۹۹ هجری قمری مهندس «بوآتال» فرانسوی امتیاز ساختمان راه آهن «حضرت عبدالعظیم» را از دولت ایران تحصیل نمود و با مشارکت بلژیکی‌ها ساختمان این خط شروع شد و در سال ۱۳۰۱ هجری قمری طی تشریفات خاصی به دست ناصرالدین شاه افتتاح شد. چون هنگام حرکت قطار دود بسیار غلیظی از سر آن خارج می شد لقب ماشین دودی به آن داده شد .

اولین راه آهن سراسری به طول ۱۴۰۰ کیلومتر با ایجاد ۱۲۷ تونل در مسیر جنوب و ۸۵ تونل و ۱۰۶ پل در مسیر شمال (تهران به عنوان مرکز بود) در خرداد ۱۳۱۶ مسیر تهران بندر ترکمن و در شهریور ۱۳۱۷ از جنوب به تهران راه اندازی شد.

▪ اولین هواپیما:

در یکی از روزهای سال ۱۲۹۲ هجری شمسی مردم تهران برای اولین بار هواپیمایی را که در ارتفاع پایین پرواز می کرد، مشاهده نمودند. این هواپیما از نوع «بلریو» بود و خلبان آن یک تبعه روسیه به نام «کوزمینسکی» بود، آئروپلانی در ۱۵ فروردین ۱۳۰۱ از روسیه به تهران پرواز نمود و در ۳۰ فروردین ۱۳۰۱ اولین گروه ایرانی برای گردش در هوای تهران با آن پرواز کردند.

نخستین فرودگاه کشوری در ۲۶ اردیبهشت ۱۳۲۱ هجری شمسی در تهران گشایش یافت.

▪ اولین کشتی ساز و پایه گذار نیروی دریایی:

به نقل از فردوسی، اولین کشتی ساز و پایه گذار نیروی دریایی در ایران «جمشید» از سلسله پیشدادیان بوده است.

● اشکال جهانگردی از نظر نوع وسیله نقلیه:

سفرهای زمینی : land transportation

سفرهای هوایی air transportation :

سفرهای دریایی sea transportation :

با توسعه حمل و نقل و تعدد انواع آن، به مرور سفرها، راحت تر و با آسایش بیشتری صورت پذیرفتند و تعداد جهانگردان در کل دنیا به مرور افزایش یافت، به طوری که تعداد جهانگردان بین‌المللی از ۵۰ میلیون نفر در سال ۱۹۵۰ به ۵۹۰ میلیون نفر در سال ۱۹۹۶ رسید. در نتیجه می توان عنوان نمود، توسعه جهانگردی به صورت امروزی مرهون پیشرفت های حاصله در توسعه صنعت حمل و نقل، علوم و فنون و به طور کلی توسعه وسایل و تسهیلات و تأسیسات زیربنایی لازم برای مسافرت بوده است. بطوری که سالانه ۶۰۰۰ میلیون جهانگرد در سطح بین المللی به جهانگردی می پردازند و بیش از یک میلیارد سفر هوایی در سطح جهان صورت می گیرد و شاغلین مستقیم بخش جهانگردی نیز از مرز ۵۵ میلیون نفر در جهان تجاوز کرده است. این تحولات عظیم را مدیون خلاقیت، ابتکار، نوآوری و تلاش و همت مردان بزرگ در عرصه صنعت حمل و نقل، جهانگردی، هتلداری و... باید دانست .

● سازمان های مرتبط با حمل و نقل

به منظور سازماندهی، برنامه ریزی، هماهنگی، استانداردسازی و بسیاری فعالیت های اصولی دیگر در سطح حمل و نقل بین المللی، سازمان ها و تشکیلات متعددی در جهان تأسیس و مشغول انجام وظیفه در این صنعت می باشند که به عنوان نمونه معرفی تعدادی از آن ها در این مقوله بسیار ضروری به نظر می رسد.

■ سازمان IMO - International Maritime Organization

وظیفه و مسئولیت این سازمان در رابطه با حمل و نقل و دریانوردی می باشد که سازمان بنادر و کشتیرانی زیرگروه آن می باشد.

سازمان بنادر و کشتیرانی در کشور، نماینده IMO بوده و مسئولیت آن برنامه ریزی در جهت ایجاد آبراه های بهتر برای کشتیرانی و ساخت و ساز برای بنادر کشور می باشد.

■ سازمان بین المللی هواپیمایی کشوری ICAO - International Civil Organization

در سال ۱۹۹۴ در شیکاگو شکل گرفت. این سازمان به منظور تعیین موافقت های فنی برای ایمنی خطوط هوایی تشکیل شد. وظایف آن شامل: استاندارد کردن تجهیزات، آموزش، ارتباطات، امنیت و به طور کلی این

سازمان برای ایجاد همکاری بین کشورهای جهان در امر حمل و نقل هوایی و همچنین مبادله خطوط هوایی بین کشورهای مختلف به وجود آمده است. در حال حاضر مقر این سازمان در شهر مونترال کانادا بوده و ۱۸۲ کشور عضو آن هستند.

موافقت نامه عمومی تجارت و تعرفه (گات) (GATT- General Agreement on Trade and Tar

موافقت نامه عمومی تجارت و خدمات (گاتز) (GATS- General Agreement on Trade and Services

این سازمان ها که به طور غیر مستقیم در زمینه حمل و نقل نیز فعالیت دارند، به منظور تشویق و ترویج تجارت آزاد تشکیل شده‌اند. ایران عضو این سازمان ها نشده است.

■ جامعه بین‌المللی حمل و نقل هوایی (یاتا) International Air Transport Association

(IATA)

در سال ۱۹۴۵ تأسیس شد، اهداف این سازمان عمدتاً تشویق و ترویج حمل و نقل هوایی ایمن، منظم و اقتصادی می‌باشد. یاتا در اموری نظیر: استاندارد کردن قیمت‌ها، بلیت‌ها، بارنامه‌ها و... فعالیت دارد.

انجمن آمریکایی حمل و نقل هوایی (اتا) American Air Transport Association (AATA)

انجمن اروپایی حمل و نقل هوایی (ایتا) European Air Transport Association (EATA)

این انجمنها زیرمجموعه های قاره ای یاتا هستند ومقر آنها نیز در مقر یاتا در شهر مونترال می باشد .

●● جمع بندی و نتیجه گیری

آنچه مسلم است، توجه به این نکته است که امروزه، افزایش جمعیت، افزایش رفاه عمومی، پیشرفت علوم و فنون، افزایش زمان آزاد و فراغت، تفکیک مقوله کار و فراغت و... همه و همه باعث رشد روزافزون سفر و جهانگردی شده است و کشورهای جهان به این واقعیت دست یافته‌اند که توجه ویژه به صنعت جهانگردی و تلاش در جهت توسعه این صنعت باعث کسب درآمدهای هنگفتی خواهد شد، لذا گسترش جهانگردی و دستیابی به این درآمدهای کم نظیر، بدون توجه به زیرساخت‌های مورد نیاز این صنعت امکان پذیر نیست .

به همین جهت برنامه ریزان و دست اندرکاران صنعت جهانگردی بیشتر سعی و تلاش خود را در راستای توسعه زیرساخت‌های جهانگردی و شاخص‌ترین آن ها یعنی صنعت حمل و نقل صرف می‌نمایند و اینجاست که

نقش‌های اساسی صنعت حمل و نقل و اهمیت ویژه آن در صنعت جهانگردی نمایان می‌شود چرا که بدون شک همه دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان و... می‌دانند که پایه و اساس جهانگردی همان حمل و نقل است، بر این مبنا و با توجه به مطالبی که قبلاً ذکر شد نقش‌های اساسی صنعت حمل و نقل را در جهانگردی به صورت ذیل برمی‌شمارم:

از نظر تاریخی حمل و نقل و جهانگردی با هم توسعه یافته‌اند.

حمل و نقل و جهانگردی تفکیک ناپذیرند، جهانگردی حضور در مکان‌ها و حمل و نقل پل بین مبدأ و مقصد است.

اصلاح و بهبود سیستم حمل و نقل محرک توسعه جهانگردی بوده و تقاضای جهانگردی موجب رشد و توسعه حمل و نقل می‌شود.

عدم وجود حمل و نقل در واقع فلسفه وجودی جهانگردی را زیر سؤال می‌برد.

حمل و نقل به مثابه بال‌های پرنده و جهانگردی خود پرنده است که در صورت ضعف و یا نبود بال‌ها هیچ پرنده‌ای قادر به پرواز نخواهد بود.

امروزه مهم‌ترین نوع حمل و نقل مؤثر، خصوصاً در جهانگردی بین‌المللی، حمل و نقل هوایی است. به همین جهت عدم توسعه و پیشرفت در حمل و نقل هوایی یکی از مشکلات اساسی کشورهای در حال توسعه در زمینه جهانگردی بین‌المللی است.

منبع: ویستا